

مهوریت زدایی از قرآن

حجت الاسلام والمسلمین جواد محدثی*

مقدمه

طراوت ابدی و تازگی همیشگی قرآن، یکی از رموز اعجاز این کتاب آسمانی است که با گذشت قرن‌ها همچنان تابنده و پرمفهوم و هدایت‌گر است. معارف قرآن، همواره عقول فرزندان را مبهوت جاذبه‌های خویش کرده است و گذشت زمان هرگز نتوانسته غبار نسیان و کم‌رنگی و فرسودگی بر چهره تابناکش بنشاند.

قرآن، عهد و میثاق خدا با بندگانش است. پیوسته باید در این «عهدنامه الهی» نگریست و تدبّر کرد و جان را از معارف زلالش سیراب ساخت.

امام صادق علیه السلام فرمودند: «الْقُرْآنُ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى خَلْقِهِ فَقَدْ يَنْبَغِي لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ يَنْظُرَ فِي عَهْدِهِ وَأَنْ يَقْرَأَ مِنْهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ خَمْسِينَ آيَةً»^۱ قرآن، عهد خدا به سوی بندگانش است. پس سزاوار است که یک انسان مسلمان در عهد خدا بنگرد و هر روز، پنجاه آیه از آن را تلاوت کند.»

* محقق و نویسنده.

۱. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۸۴۹.

آنچه در جوامع اسلامی وجود دارد و برخوردی که امت مسلمان با قرآن دارند، زینده و در شأن این کلام الهی نیست. همچنانکه در احادیث هم آمده و خود قرآن هم شکوهنامه‌ای از زبان پیامبر خدا ﷺ به این تعبیر را نقل می‌کند: «وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا»^۱ و رسول خدا ﷺ در آن روز گفت: ای پروردگار! به‌راستی که مردم من این قرآن را واگذارده، رهائش کردند».

مهجوریت قرآن و شکایت او از این مهجوریت و نشستن غبار نسیان بر آن و غفلت از قرائتش در روایات هم بیان شده است. به فرموده‌ی امام صادق علیه السلام سه چیز در قیامت به درگاه خدا شکایت می‌کنند: یکی مسجد ویرانه‌ای که کسی در آن نماز نمی‌خواند؛ دیگری دانشمندی که میان جاهلان قرار گرفته است و سوم، قرآن آویخته و رها شده‌ای که غبار بر آن نشسته و خوانده نمی‌شود: «وَمُصْحَفٌ مُّعَلَّقٌ قَدْ وَقَعَ عَلَيْهِ غُبَارٌ لَا يُقْرَأُ فِيهِ»^۲

چه باید کرد که قرآن از مهجوریت درآید؟ و چگونه باید با این کتاب آسمانی برخورد کنیم که در روز رستاخیز از ما به خاطر این بی‌اعتنایی‌ها شکایت نکند؟ نکات و رهنمودهایی در این زمینه تقدیم می‌شود.

خواندن، فهمیدن، عمل کردن

این سه شاخصه اصلی، وظیفه‌ی ما را در برخورد با قرآن روشن می‌سازد. قرآن، کتاب آگاهی، عرفان، حکمت و حکومت، قانون و هدایت، اخلاق و معرفت است و به عنوان «آیین نامه‌ی زندگی» و منشور مسلمانان به شمار می‌رود. پس قرآن را باید خواند، تا دل و جان از فروغش را نور گیرد. باید فهمید، تا اندیشه از پرتوش بارور گردد. و باید عمل کرد، تا آنان را از لبه پرتگاه به اوج هدایت رساند. قرآن، سفره‌ی گسترده‌ی معارف الهی است. باید از قرائتش، ثواب برد و رهنمود گرفت. از فهمش اندیشه و دل و ذهن را وسعت بخشید و از عمل به آن، سعادت خویش را تضمین نمود.

۱. فرقان، آیه ۳۰.

۲. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲، ص ۴۱.

پیامبر خدا ﷺ فرمودند: «عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَاتَّخِذُوهُ إِمَامًا فَإِنَّهُ كَلَامُ رَبِّ الْعَالَمِينَ»^۱ بر شما باد قرآن. آن را پیشوا و راهنمای خود قرار دهید، چراکه آن، کلام پروردگار جهانیان است.»
در سخنان حضرت علی علیه السلام نیز آمده است: «تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ وَتَفَقَّهُوا فِيهِ فَإِنَّهُ رَبِيعُ الْقُلُوبِ وَاسْتَشْفُوا بِنُورِهِ فَإِنَّهُ شِفَاءُ الصُّدُورِ وَ أَحْسِنُوا تِلَاوَتَهُ فَإِنَّهُ أَنْفَعُ الْقَصَصِ»^۲
قرآن بیاموزید؛ چراکه آن بهترین سخن است. و در آن ژرف‌نگری و تفقه کنید؛ چراکه بهار دل است. و از نور آن شفا بگیرید؛ چراکه شفای دل‌ها و سینه‌هاست و آن را نیکو بخوانید؛ چراکه سودمندترین قصه است.»

در این سخن، هم به «آموزش قرآن» توصیه شده است، هم به «تدبر و فهم»، هم به «شفاخواهی»، هم به «تلاوت». اگر از کلیاتی که گذشت بگذریم، شیوه‌ها و برنامه‌ها و کارهایی را می‌توان برشمرد که هر یک به گونه‌ای در مهجوریت‌زدایی از قرآن مؤثر است. این نکات و راه‌ها از این قرار است:

۱- تلاوت قرآن

قرآن خواندن، مقدمه مهجوریت‌زدایی از قرآن است. توصیه‌های فراوان شده است که قرآن بخوانید. پیامبر خدا ﷺ به علی علیه السلام سفارش فرمودند: «عَلَيْكَ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ عَلَى كُلِّ حَالٍ»^۳ در هر حال، قرآن تلاوت کن!.

یکی از نزدیکان امام خمینی رحمته الله علیه می‌گوید: «امام در روز چند نوبت قرآن می‌خواند؛ بعد از نماز صبح، قبل از نماز ظهر و عصر و قبل از نماز مغرب و عشا؛ یا در هر فرصت دیگر، به این عمل مستحب پای‌بند بود. ما بارها در طول روز که خدمت ایشان می‌رسیدیم، امام را مشغول خواندن قرآن می‌دیدیم.»^۴

در ضمن یادمان نرود که در حین تلاوت قرآن احترام آن را حفظ نماییم. از علامه سید محمدحسین طباطبایی رحمته الله علیه و نیز شهید مرتضی مطهری رحمته الله علیه نقل شده که وقتی آیت‌الله شیخ

۱. متقی هندی؛ کنز العمال، ج ۱، ص ۵۱۵.

۲. سیدرضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۱۰.

۳. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۸۳۹.

۴. وجدانی، مصطفی، سرگذشت‌های ویژه از زندگی امام خمینی رحمته الله علیه، ج ۲، ص ۵۲.

محمدتقی آملی^۱ در نجف اشرف مشغول تحصیل بود، یک شب به خاطر خستگی به بالشی که پشت سرش بود، تکیه داد و قرآن تلاوت کرد. فردا خدمت استاد اخلاقش مرحوم آیت الله میرزا علی آقا قاضی رفت. استاد بی مقدمه فرمود: «موقع تلاوت قرآن، خوب نیست که به بالش تکیه دهید.»^۱

۲. انس و همدمی با قرآن

هم نشینی و همدمی با قرآن، گامی فراتر از تلاوت است. توصیه به این است که همدم لحظه هایمان و مونس خلوت هایمان قرآن باشد، تا هم خودمان از مهجوریت در آییم، هم قرآن را از مهجوریت در آوریم. حضرت علی^۲ می فرماید: «لِيَكُنْ كُلُّ كَلَامِكُمْ ذِكْرَ اللَّهِ وَقِرَاءَةَ الْقُرْآنِ؛^۲ همه سخنانتان یاد خدا و خواندن قرآن باشد.»

آن حضرت در کلام مبسوط دیگری هم نشینی با قرآن را مایه افزایش هدایت و کاهش کوری و کوردلی می داند: «مَا جَالَسَ هَذَا الْقُرْآنَ أَحَدٌ إِلَّا قَامَ عَنْهُ بِزِيَادَةٍ أَوْ نَقْصَانٍ زِيَادَةٍ فِي هُدَى أَوْ نَقْصَانٍ مِنْ عَمَى؛^۳ با قرآن هم نشین نشد مگر آن که بر او افزود یا از او کاست؛ افزودن در هدایت و کاهش از کوردلی و گمراهی.»

تأکید بر تعبیر «مجالست با قرآن» است که انس دائمی با این کتاب را می رساند. می توان همیشه قرآن همراه داشت و هر گاه فرصتی پیش آمد، اوقات خالی را با تلاوت قرآن پر کرد.

۳. دقت در عهدنامه

در روایاتی از قرآن به عنوان «عهد الهی» و پیمان و میثاق پروردگار و منشور ولایت یاد شده و سفارش شده که انسان این عهدنامه را بگشاید، به آن بنگرد، در مضامین آن بیندیشد و به این میثاق وفادار باشد. امام صادق^۴ هر گاه می خواست قرآن بخواند، با دست راست آن را می گرفت و دعایی می خواند که بخشی از آن چنین است: «اللَّهُمَّ إِنِّي نَشَرْتُ عَهْدَكَ وَ كِتَابَكَ»^۴

۱. دیلمی، علی اکبر، انس با قرآن، ص ۶۲.

۲. حکیمی، الحیة، ج ۲، ص ۱۵۳.

۳. سیدرضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶.

۴. مجلسی، بحار الانوار، ج ۹۵، ص ۵.

آن حضرت در سخن دیگر می‌فرماید: «ببین کتاب پروردگارت و منشور ولایت را چگونه می‌خوانی و چگونه اوامر و نواهی آن را اجابت می‌کنی».^۱

۴. عمل به قرآن

قرآن، تنها کتاب «خواندن» نیست، بلکه برنامه «عمل کردن» است. بارها در روایات، از عمل به قرآن سخن به میان آمده است. امیر مؤمنان علیه السلام در وصیت‌نامه‌اش در بستر شهادت هم بر آن تأکید فرمود: «وَاللَّهِ اللَّهُ فِي الْقُرْآنِ لَا يَسْبِقُكُمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَيْرُكُمْ»^۲؛ خدا را، خدا را، درباره قرآن! مبادا دیگران در عمل به قرآن از شما سبقت بگیرند.»

آنچه قرآن را از مهجوریت در می‌آورد، آن است که محور و ملاک عمل در عرصه‌های فردی و اجتماعی قرار گیرد و «کتاب عمل» باشد. گاهی پرداختن به قرائت و تجوید و حفظ و ترتیل، افراد را از توجه و عمل به دستورها و احکام و حدود و شرایع قرآن غافل می‌سازد و توجه به قرآن در «سطح» باقی می‌ماند و به «عمق» نمی‌رسد. در روایات از این آفت با عنوان «اقامه حروف و اضعاف حدود» یاد شده است؛ یعنی تجوید و قرائت و ادای صحیح حروف، انسان را از اقامه و برپایی حدود و احکام قرآن در متن زندگی و عمل باز دارد. در توصیه حضرت صادق (ع) آمده است: «وَاحْذَرُ أَنْ تَقَعَ مِنْ إِقَامَتِكَ حُرُوفَهُ فِي إِضَاعَةٍ حُدُودِهِ»^۳؛ پرهیز از این‌که از برپایی حروف قرآن، در تباه ساختن حدود قرآن بیفتی!»

یک نمونه تاریخی

در این‌که می‌توان با عمل به قرآن از این کتاب مقدس، مهجوریت‌زدایی کرد و آن را به صحنه آورد، ماجرای شگفت «انجمن وطنی مصر» شاهد بسیار خوبی است. مرحوم شهید هاشمی نژاد رحمته الله، در کتاب ارزشمند «مناظره دکتر و پیر» واقعه‌ای را از زمان سیدجمال الدین اسدآبادی نقل می‌کند که مایه عبرت و الهام است. خلاصه آن چنین است: سیدجمال الدین در سال ۱۳۰۰ هجری قمری (حدود ۱۴۰ سال پیش) با گردآوری جمعی از دلسوختگان مسلمان در مصر، مجمعی را با عنوان «انجمن وطنی مصر» پدید می‌آورد. در

۱. همان، ج ۸۲، ص ۴۳.

۲. سیدرضی، نهج البلاغه، نامه ۴۷.

۳. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۸۲، ص ۴۳.

پانزدهمین جلسه انجمن، سیدجمال، خطابه‌ای پرشور درباره قرآن و مهجوریت آن در میان مسلمانان و این‌که جایگاه این کتاب عظیم در میان مردم از دیوان شاعران هم کم‌تر شده و به تلاوت در قبرستان‌ها یا وسیله گدایی یا همراه جهیزیه و... بسنده می‌شود. (متن سخنرانی وی در کتاب آمده است) از آنان می‌خواهد که متعهد شوند این کتاب را به صحنه آورند و در برنامه‌های روزانه خود آن را مبنای قرار دهند. مواد هفده‌گانه‌ای تصویب می‌کنند که بند اول آن، تلاوت هر روز یک حزب از قرآن همراه با دقت و تفکر است. بقیه بندها هم کارهایی باشد که همه برخاسته از تعلیمات قرآن است و این‌که هر کدام هر یک از مواد هفده‌گانه را که عمل کرده است در دفترچه‌ای بنویسد و گزارش دهد.

اعضای آن گروه چهل نفره، پس از یک ماه عمل به آن تعهدنامه، دوباره جمع شدند و نتیجه کار خود را گزارش دادند. بیلان و جمع‌بندی آن عبارت بود از:

۱. عیادت هزار و پانصد مریض؛ ۲. دیدار با دو هزار و هفتصد مسافر؛ ۳. احوال‌پرسی از پانصد نفر از مسلمانان غایب از مجامع عمومی؛ ۴. برآوردن دوازده هزار حاجت محتاجان؛ ۵. توبه‌دادن هشتصد شرابخوار؛ ۶. نمازخوان کردن هزار و سیصد مسلمان بی‌نماز؛ ۷. توبه دادن چهارصد زن روسپی؛ ۸. واداشتن هشتاد مستخدم به استعفا از خدمت در ادارات انگلیسی؛ ۹. واداشتن پانصد نفر از رجال ثروتمند مصر به ترک خرید اشیای لوکس و تجملاتی از ممالک بیگانه؛ ۱۰. سرمایه دادن به ۷۵ ورشکسته؛ ۱۱. تأمین یک ساله مخارج ۲۰۶ نفر از فقرا؛ ۱۲. مسلمان کردن ۳۵ نصرانی و پانزده یهودی و هفتاد بت‌پرست؛ ۱۳. چهل و چهار بار مجلس بحث با مبلغان مسیحی که تحت حمایت دولت انگلستان بودند و... در نتیجه این فعالیت‌ها ۴۵ درصد از نفوذ دولت انگلیس در مصر کاسته شد و برخی آثار دیگر که سفیر انگلستان در مصر در این مورد، گزارش ویژه‌ای که حاکی از وحشت آنان بود، به لندن مخابره کرد.^۱

۵. عرضه خود بر قرآن

معیار ارزیابی میزان مسلمانی ما، تطابق افکار و حرف‌ها و عمل‌هایمان با قرآن شریف است. شاخص قرار دادن قرآن در این امور، کتاب خدا را از مهجوریت در می‌آورد. نحوه شاخص سازی قرآن آن است که خودمان را به قرآن عرضه کنیم، تا ببینیم چه مقدار قرآنی هستیم و

۱. هاشمی‌نژاد، عبدالکریم، *مناظره دکتر و پیر*، ص ۲۷۵.

زندگی‌ها و جامعه و قوانین و اجرائیات جامعه تا چه حد قرآنی است. امام باقر علیه السلام ضمن وصایای خود به جابر جعفی، از جمله می‌فرماید: «أَعْرِضْ نَفْسَكَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ فَإِنْ كُنْتَ سَالِكًا سَبِيلَهُ زَاهِدًا فِي تَرْهِيدِهِ رَاغِبًا فِي تَرْغِيْبِهِ خَائِفًا مِنْ تَخْوِيفِهِ فَابْتُتْ وَأَبْشُرْ فَإِنَّهُ لَا يَضُرُّكَ مَا قِيلَ فِيكَ»؛^۱ خیلی به حرف‌های این و آن در این‌که تو را آدم خوبی بدانند توجه نکن! لیکن خودت را بر کتاب خدا عرضه کن. اگر راه قرآن را می‌پیمایی؛ اگر آن‌جا که قرآن دعوت به زهد کرده بی‌علاقه‌ای و اگر به آن‌چه قرآن ترغیب کرده است راغبی؛ اگر از آن‌چه قرآن ترساننده است می‌ترسی؛ پس ثابت باش و بر تو بشارت باد! حرف‌های دیگران درباره تو اثری و ضرری ندارد.

۶. خانه‌های قرآنی

خانه یک مسلمان، باید مهد قرآن و کانون توجه به کتاب خدا باشد و از آن، نور قرآن بدرخشد و آهنگ قرآن به گوش برسد. برپایی جلسات قرآنی و تفسیری در خانه‌ها، تلاوت صبحگاهی قرآن و قرائت قرآن از سوی بزرگ‌ترها و شنیدن صوت قرآن از سوی کودکان خانه، انس با قرآن را در پی دارد و قرآن از غربت و مهجوریت در می‌آید. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «نُورُوا بُيُوتَكُمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ...»^۲ خانه‌های خود را با تلاوت قرآن نورانی کنید. هر خانه‌ای که در آن زیاد قرآن خوانده شود، خیر آن خانه زیاد می‌شود و اهل آن خانه بهره‌مند می‌گردند و آن خانه برای آسمانیان روشن جلوه می‌کند؛ آن‌گونه که ستاره‌ها در شب، برای زمینیان روشن است. حضرت علی علیه السلام هم در باره خانه‌ای که در آن تلاوت قرآن و ذکر خدا می‌شود، می‌فرماید: «که برکت در آن خانه زیاد می‌شود و فرشتگان در آن‌جا حاضر می‌شوند و شیاطین می‌گریزند.»

۷. آموزش قرآن و تفسیر

یادگرفتن قرآن یک وظیفه است. یاددادن قرآن به فرزندان یک تکلیف است. تعلیم و تعلم و رواج آموزش قرآن در جامعه اسلامی، از قرآن مهجوریت زدایی می‌کند. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «خِيَارُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ»^۳ بهترین شما کسانی‌اند که قرآن یاد بگیرند و به دیگران هم بیاموزند.»

۱. ابن شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۲۰۶.

۲. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۶۱۰.

۳. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۶۱۰.

در سخن دیگری امام صادق علیه السلام فرموده‌اند: سزاوار است که مسلمان و مؤمن پیش از آن که بمیرد قرآن را بیاموزد؛ یا در صدد آموختن و یادگیری قرآن باشد.^۱

آموزش قرآن، تنها منحصر به روخوانی و روان‌خوانی و تجوید نیست. تعلیم فهم قرآن و ترجمه هم بخشی از آن است. مناسب است در جلسات قرآنی - به خصوص در ماه مبارک رمضان که بهار قرآن است - تنها به قرائت اکتفا نشود و توسط روحانیون و اساتید، ترجمه و تفسیر و معارف قرآن هم برای حاضران بیان شود. حاضران هم تنها به شنیدن تلاوت و تصحیح قرائت قناعت نکنند. تفسیر قرآن در حوزه‌های علمیه که بحمدالله چند سالی است رونق خوبی گرفته و تلاش‌های مراکز تخصصی قرآن و محافل قرآنی در دانشگاه‌ها و دارالقرآن‌ها از جمله اقدام‌های مثبت در مهجوریت‌زدایی از قرآن به شمار می‌آید. این تلاش باید گسترده‌تر و عمیق‌تر شود.

۸. حفظ قرآن

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «قَالَ: الْحَافِظُ لِلْقُرْآنِ الْعَامِلُ بِهِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَّةِ»^۲ حافظ قرآن که به قرآن عمل کند (در قیامت) هم‌رتبه پیام‌آور آن بزرگوار و نیکومنش الهی خواهد بود.

در سال‌های پیش از انقلاب افرادی انگشت شمار بودند که حافظ قرآن بودند. در سایه جمهوری اسلامی و هدایت‌های حضرت امام علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام‌ظله) موج حفظ قرآن، سراسر میهن ما را فرا گرفته است و امروز هزاران حافظ قرآن در میان اقشار مختلف - به ویژه نوجوانان و کودکان - وجود دارند که مایه افتخار و سربلندی جامعه قرآنی ما است. تلاش در این عرصه مبارک و مقدس قرآن را هرچه بیش‌تر به درون خانه‌ها و خانواده‌ها و مراکز آموزشی و حتی پادگان‌ها و ادارات و زندان‌ها و ... آورده است و به ایران اسلامی، عزت و آبرو بخشیده است.

۹. گوش دادن به قرآن

از مظلومیت‌ها و مهجوریت‌های قرآن، آن است که وقتی قرآن تلاوت یا پخش می‌شود (در مجالس ختم، در مساجد پیش از اذان، در آغاز جلسات و همایش‌ها یا از رادیو قرآن و...) برخی به آن گوش نمی‌دهند و تنها موج تلاوت است که در فضا پخش می‌شود. در حالی که قرآن

۱. حکیمی، الحیة، ج ۲، ص ۱۵۵.

۲. کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۶۰۳.

دستور می دهد وقتی قرآن خوانده می شود به آن استماع و انصات داشته باشند که حاکی از توجه و عنایت است. در قرآن کریم آمده است: «وَ إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ».^۱ و در روایات به آن توصیه شده است. امام صادق علیه السلام می فرماید: «إِذَا قُرِئَ عِنْدَكَ الْقُرْآنُ وَجِبَ عَلَيْكَ الْإِنْصَاتُ وَ الْإِسْتِمَاعُ»^۲ هرگاه پیش تو قرآن خوانده شود، بر تو لازم است که توجه کنی و گوش فرا دهی!»

۱۰. قرائت با تدبیر

یکی از بی مهری های مؤمنان قرآن خوان به این کتاب آسمانی، آن است که تنها به فکر کمیت تلاوت و ختم قرآن اند و تدبیر و تفکر در آیات آن نمی کنند و این هم به نوعی به مهجوریت قرآن می انجامد. وقتی قرآن، کتاب نور، هدایت، بشارت، موعظه، انذار، بصیرت، عمل، حیات، راهنمایی، تبیان، دعوت، یاد، تدبیر، تعقل، عبرت و... است، وقتی این دستاوردها به دست امت اسلامی می رسد که تلاوت قرآن همراه با اندیشه و تدبیر باشد، نه سرسری خواندن و گذشتن و تنها به فکر ثواب بودن!

امام صادق علیه السلام در دعای آغاز قرآن، از خدا چنین می طلبد: «اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَظْرِي فِيهِ عِبَادَةً وَ قِرَاءَتِي فِيهِ تَفْكَرًا وَ فِكْرِي فِيهِ اِعْتِبَارًا وَ اجْعَلْنِي مِمَّنْ اتَّعَظَ بِبَيَانَ مَوَاعِظِكَ فِيهِ وَ اجْتَنَبَ مَعَاصِيكَ...»^۳ خدایا! نگاهم را در این کتاب عبادت قرار بده؛ و قرائتم را فکر و تعقل؛ و تفکرم را پندگیری؛ و مرا از آنان قرار بده که از بیان موعظه های در قرآن پند می گیرند و از گناهانت پرهیز می کنند.»

این عبرت آموزی، پندپذیری، معصیت گریزی، زمانی فراهم می شود که در آیات قرآنی تأمل و تدبیر شود. قرآن کریم، بارها با تعبیراتی همچون «افلا تعقلون؟ افلا يتدبرون» و... از آنان که اهل تدبیر نیستند، نکوهش می کند و به تدبیر فرامی خواند.

۱۱. توجه به جلوه های ظاهری

گرچه حقیقت و جاذبه و اهمیت قرآن، با معارف بلند و وحیانی آن است؛ لیکن برخی امور

۱. اعراف، آیه ۲۰۴.

۲. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۸۶۱.

۳. مجلسی، بحار الأنوار، ج ۸۹، ص ۲۰۷.

جاذبه‌آفرین هم وجود دارد که توجه به آن‌ها قرآن را مطرح می‌سازد و از غربت در می‌آورد. پس نباید به این جنبه‌ها بی‌اعتنا بود.

تلاوت قرآن با صوت زیبا و لحن دل‌نشین، نگارش قرآن با خط زیبا و چشم‌نواز، چاپ قرآن با کیفیتی مرغوب و مطلوب، برپایی جلسات قرآن باشکوه و منظم، پخش تلاوت‌های زیبا از قاریان مشهور و ممتاز، تمیزی و مرتب بودن خود قرآن و قفسه‌های قرآن در کتاب‌خانه و مسجد و فضای مراکز قرآنی و کتابخانه‌های قرآن و تفسیر، تمیزی و آراستگی و نظم و نظافت قاریان و حافظان و استادان قرآن... همه و همه در ایجاد کشش نسبت به این کتاب آسمانی مؤثر است. همه قرآنیون باید آراسته، پرجاذبه و مطلوب مخاطبان باشند.

پیامبر خدا ﷺ فرمود: «لِكُلِّ شَيْءٍ حَلِيَّةٌ وَحَلِيَّةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ».^۱ «قرآن را با لحن و صوت عربی بخوانید، نه با لحن اهل فسق و گناه».^۲ و آن حضرت ﷺ فرمود: هر چیزی زینتی دارد و زینت و آراستگی قرآن، صدای خوب است.

نیز آن حضرت فرمود: «راه قرآن را نظیف و تمیز کنید.» پرسیدند: «یا رسول‌الله! راه قرآن چیست؟» فرمود: «دهان‌هایتان.» پرسیدند: «چگونه تمیز کنیم؟» فرمود: «با مسواک!»^۳ این نشان می‌دهد که حتی دهان قاری قرآن باید تمیز و مسواک زده باشد، تا بوی ناپسند دهان، افراد را از قاریان فراری ندهد. در سیره امامان معصوم علیهم‌السلام هم آمده است که قرآن را با صوت خوب تلاوت می‌کردند و ره‌گذران محو شنیدن صدای خوش تلاوت آنان می‌شدند.^۴

۱۲. نمایشگاه‌های قرآنی

طینت الهی و اسلامی مسلمانان، گرایش به معنویات و فرهنگ قرآنی است. علی‌رغم جاذبه‌های گوناگون کتب و کالاهای فرهنگی و هنری دیگر، جاذبه قرآن هم‌چنان پابرجاست. از این‌رو، یکی از عوامل مطرح ساختن قرآن و مهجوریت‌زدایی از آن برپایی نمایشگاه قرآن در ماه رمضان در تهران است که استقبال انبوه علاقه‌مندان به این کتاب و آثار و فعالیت‌های پیرامون آن را در پی

۱. کلینی، الکافی، ص ۶۱۵.

۲. همان، ج ۲، ص ۶۱۴.

۳. حکیمی، الحیة، ج ۲، ص ۱۵۸.

۴. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۸۵۸.

داشته است. بسیاری از کسانی که زمینه‌آشنایی با فعالیت‌های قرآنی را نمی‌یابند، در این‌گونه نمایشگاه‌ها، با طبع‌های مختلف قرآن، ترجمه‌های گوناگون و جدید، تفاسیر مختلف، نرم‌افزارهای قرآنی و تفسیری، ترتیل‌های زیبا، آثار خطی و چاپی و ابداعات هنری و تابلوهای نفیس و امور مرتبط با قرآن آشنا می‌شوند و خریداری می‌کنند و این آثار به خانه‌ها راه می‌یابد و از اقضا نقاط کشور برای بازدید و بهره بردن از آن می‌آیند.

استقبال میلیونی مردم از این نمایشگاه، راهی برای به صحنه آوردن قرآن است. مناسب است که سازمان اوقاف و امور خیریه، وزارت ارشاد (معاونت امور قرآنی)، صدا و سیما، دارالقرآن‌های مختلف از این‌گونه نمایشگاه‌ها بر پا کنند و شاهد استقبال و حضور مردم باشند و علاوه بر مرکز کشور، در شهرستان‌ها هم چنین برنامه‌هایی وجود داشته باشد.

۱۳. حمایت از فعالیت‌های قرآنی

در میان مردم، انگیزه‌های تلاش‌های قرآنی، فراوان وجود دارد، ولی گاهی با مشکلات مادی و امکانات و بودجه مواجه هستند.

نهادهای مربوط، علاقه‌مندان و متمکنین می‌توانند از هر نوع فعالیت قرآنی حمایت کنند. ناشران و مؤسسات دینی، می‌توانند از تألیفات قرآنی استقبال و در نشر آن‌ها مساعدت کنند. در دانشگاه‌ها با حمایت از پایان‌نامه‌هایی که موضوع قرآنی دارند، می‌توان از «قرآن پژوهان» تقدیر به عمل آورد. مؤسسات خیریه می‌توانند با تأمین بودجه مراکز و انجمن‌هایی که در راه نشر قرآن، ترویج حفظ قرآن، ترتیل و تفسیر می‌کوشند و مسابقات قرآنی برگزار می‌کنند، در ترویج این‌گونه فعالیت‌ها سهیم و پشتیبان باشند. اعطای جایزه به تلاش‌گران این عرصه و تجلیل از پیشگامان و چهره‌های بارز، تشویقی برای دیگران است و الگوسازی از چهره‌های قرآنی، عاملی برای جذب به سوی قرآن می‌باشد.

۱۴. برنامه‌های صدا و سیما

رسانه‌های عمومی، نقش مؤثری در ترویج امور قرآنی دارند. به سبب ارتباط گسترده مردم با رسانه‌ها، از این راه می‌توان به مهاجرت زدایی از قرآن کمک کرد. فضای مجازی هم میدان وسیعی برای این‌گونه فعالیت‌ها و حضورهاست که کاربران میلیونی دارد.

خوشبختانه در رسانه ملی، رادیو قرآن و شبکه قرآن فعال است و از پربیننده‌ترین و پرشنونده‌ترین شبکه‌ها به شمار می‌آید و این جای تقدیر دارد. بسیاری از کسانی که چندان انسی با برنامه‌های قرآنی نداشته‌اند یا - به دلایل مختلف - راغب به استفاده از رادیو و تلویزیون نبوده‌اند، از وقتی که رادیو قرآن و شبکه قرآن تلویزیون راه‌اندازی شده است، با اطمینان از سلامت محتوایی این شبکه‌ها، پیوسته از آن استفاده می‌کنند و همواره پیچ رادیو و تلویزیونشان باز است؛ خانه و محل کار و اتومبیل‌شان نورانی و معطر به عطر تلاوت آیات قرآن و برنامه‌های معارفی است. سایت‌های فراوانی هم در فضای مجازی وجود دارد که محصولات و فرآورده‌هایشان قرآنی است و تأثیر به‌سزایی در مطرح ساختن قرآن در میان مردم دارند. پس فعالان عرصه مجازی هم نباید از این بستر غافل باشند.

قرآن، حیات روشن دل‌هاست قرآن، فروغ و شمع محفل‌هاست
 دل از فروغش نور می‌گیرد جان از پیامش شور می‌گیرد
 قرآن پیامی از خداوند است رمز نجات هر که در بند است
 این نغمه کز نای وجود آید شوق تو در پای سجود آید
 قرآن کتاب مکتب و آیین قرآن کتاب استوار دین
 عطر دل‌انگیزش صفا دارد درسی ز اخلاص و وفا دارد
 قرآن شفیع روز رستاخیز از گوهر و حکمت بود لبریز
 روشن‌گر سجاده و سنگر سر لوحه هر خط و هر دفتر
 وحی الهی بر لب قاری نوری است از جان بر زبان جاری
 موج لطیف این تلاوت‌ها در کام جان ریزد حلاوت‌ها^۱

۱. محدثی، جواد، برگ و بار، ص ۲۳۷.